

TEKNOLOJİ KABUL MODELİ BAĞLAMINDA YAPAY ZEKÂ KAYGISI: İLETİŞİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Deniz YAMAN¹
Seyhan AKSOY²

Gönderilme Tarihi / Submission Date: 21.03.2026 - Kabul Tarihi / Acceptance Date: 14.04.2026
10.55055/mekcad.1913633

Yaman, D. & Aksoy, S. (2026). Teknoloji Kabul Modeli bağlamında yapay zekâ kaygısı: İletişim fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi* 8 (1), 59-95. <https://doi.org/10.55055/mekcad.1913633>

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, geleceğin medya profesyonelleri olan iletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâ (YZ) kaygı düzeylerini Teknoloji Kabul Modeli (TKM) bağlamında incelemektir. Nicel araştırma tasarımının kullanıldığı çalışmada, veriler anket tekniği ile toplanmış; demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, bölüm, gelir düzeyi, YZ kullanım süresi) YZ kaygı alt boyutları (Öğrenme, İş Değiştirme, Sosyoteknik Körlük, YZ Yapılandırması) üzerindeki etkisi bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey testleri ile ölçülmüştür. Bulgular; analiz edilen demografik değişkenlerin kaygı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ($p < .05$) olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, cinsiyet değişkeni bağlamında kadın katılımcıların kaygı düzeyleri daha yüksek bulunurken; öğrencilerin yaşı ilerledikçe istihdam kaygısının yerini ontolojik ve biçimsel YZ kaygısına bıraktığı saptanmıştır. İletişim disiplinleri arasında özellikle Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencilerinin mesleki ikame konusunda fakülte genelindeki en kaygılı grup olduğu belirlenmiştir. Ayrıca literatürdeki geleneksel teknoloji kabullerinin aksine, alt gelir grubundaki katılımcıların mesleki kaygılarının üst gelir gruplarına kıyasla daha düşük olduğu ve YZ araçlarını günlük 5-7 saat gibi yoğun bir seviyede kullanan öğrencilerin, az kullananlara oranla işsizlik ve öğrenme kaygılarını anlamlı düzeyde daha yüksek hissettikleri tespit edilmiştir. Bu paradoksal bulgular, iletişim öğrencilerinin üretken YZ pratikleri derinleştikçe ve mesleklerinin dönüşümünü fark ettikçe, teknolojik tehdit algılarının da rasyonel bir temelde yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Teknoloji Kabul Modeli, Yapay Zekâ Kaygısı, Teknolojik Determinizm, Teknofobi, İletişim Araştırmaları.

¹ Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri, denizyaman@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3916-8244

² Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, seyhanaksoy@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5167-5866

ARTIFICIAL INTELLIGENCE ANXIETY IN THE CONTEXT OF THE TECHNOLOGY ACCEPTANCE MODEL: A STUDY ON COMMUNICATION FACULTY STUDENTS

ABSTRACT

This study aims to examine the artificial intelligence (AI) anxiety levels among communication faculty students, the future professionals of the media industry, within the context of the Technology Acceptance Model (TAM). Employing a quantitative research design, data were collected via a questionnaire, and the effects of demographic variables (gender, age, department, income level, AI usage time) on AI anxiety sub-dimensions (Learning, Job Replacement, Sociotechnical Blindness, AI Configuration) were analyzed using independent samples t-test, ANOVA, and Tukey tests. The findings reveal that the analyzed demographic variables create statistically significant differences ($p < .05$) in anxiety levels. According to the analysis results, female participants exhibited higher anxiety levels within the context of the gender variable; while it was determined that as students' age increases, employment anxiety is replaced by ontological and configurational AI anxiety. Among communication disciplines, Public Relations and Publicity students were found to be the most anxious group regarding professional substitution. Furthermore, contrary to traditional assumptions in the literature, the professional anxiety of participants in the lower-income group was significantly lower than those in higher-income groups. Paradoxically, heavy users of AI tools (5-7 hours daily) exhibited significantly higher levels of unemployment and learning anxiety compared to light users. These paradoxical findings indicate that as communication students' practical experience with generative AI deepens and they realize the transformation of their professions, their perception of technological threat rationally increases.

Keywords: Technology Acceptance Model, Artificial Intelligence Anxiety, Technological Determinism, Technophobia, Communication Studies.

GİRİŞ

Dijitalleşme ve yeni iletişim teknolojilerinin hızla evrilmesi, medya ve iletişim ekosistemini köklü bir yapısal dönüşüme zorlamaktadır. Üretken yapay zekâ (YZ) sistemlerinin; içerik üretimi, kurumsal iletişim, gazetecilik ve görsel tasarım gibi alanlardaki geleneksel mesleki pratikleri temelden sarsması, teknoloji ve toplum arasındaki ilişkiyi yeniden tartışmaya açmıştır. Bu dönüşümü anlamlandırmak için iletişim araştırmalarında sıklıkla başvurulan yaklaşımların başında teknolojik determinizm (teknolojik belirleyicilik) gelmektedir. Teknolojik determinizm; sürekli olarak ivmelenen ilerleyen teknolojinin kaçınılmazlığını vurgulayan ve teknolojik evrimin, toplum üzerinde dışsal bir güç olarak toplumsal değişimi tek başına sağladığını savunan bir yaklaşımdır (Heder, 2021: 120). Bu deterministik bakış açısına göre teknoloji bağımsız ve özerk bir aktördür; dolayısıyla sosyal değişimin temel nedeni bizzat teknolojik değişimin kendisidir (Feng, 2022: 1392). Ancak teknolojiyi yalnızca dayatmacı ve değiştirici, insanı ise pasif bir alıcı olarak gören bu indirgemeci perspektif, bireyin teknolojiye karşı geliştirdiği psikolojik ve sosyolojik savunma mekanizmalarını göz ardı etmektedir. İnsanın, kontrol edemediği teknolojik ivmeye karşı verdiği en temel refleks, literatürde teknofobi olarak kavramsallaştırılmıştır. Teknofobi, ileri teknolojinin birey ve toplum üzerindeki etkilerine karşı duyulan irrasyonel

bir korku ve kaygı durumu olarak tanımlanmaktadır (Ha vd., 2011). Günümüzde bu teknofobik savunma hattı, sistemlerin otonom karar alabilme yeteneğiyle birleşerek çok daha spesifik bir fenomen olan "yapay zekâ kaygısına" dönüşmüştür. Literatürde YZ kaygısı; kontrolden çıkmış bir yapay zekâya yönelik ifade edilen genel bir korku ve endişe hali (Johnson & Verdicchio, 2017) veya bireylerin otonom özellikler gösteren sistemlerle etkileşime girmesini engelleyen yoğun bir duygusal tepki (Nomura vd., 2006: 373) olarak ele alınmaktadır.

Teknolojik determinizmin kaçınılmaz ilerleyişi ile teknofobinin yarattığı varoluşsal/mesleki korkular arasındaki bu çok yönlü gerilimi ölçülebilir bir zemine oturtan en yetkin teorik çerçeve ise Teknoloji Kabul Modeli'dir. Üretken yapay zekânın iletişim sektöründeki hızlı entegrasyonu, algılanan fayda ve kullanım kolaylığı üzerine inşa edilen bu kabul sürecini sekteye uğratan yeni bir değişkeni tartışmanın merkezine taşımıştır. Bireylerin sistemi öğrenme zorluğu, mesleki ikame (işini kaybetme) korkusu, algoritmik sistemlerin etik boyutu (sosyoteknik körlük) ve insansı otonom yapının yarattığı ürkütücü hissiyat (YZ yapılandırması) gibi faktörler, teknolojinin kabulünü ve sektörel faydasını doğrudan belirleyen kritik engeller olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırma, teknolojik dönüşümün ve potansiyel teknofobik reflexlerin tam merkezinde yer alan geleceğin medya profesyonellerini, Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri örneklemini üzerinden inceleme nesnesi olarak belirlemiştir. İletişim öğrencilerinin yapay zekâya yönelik kaygı düzeylerinin TKM çerçevesinde ölçülmesi; yalnızca akademik bir durum tespiti değil, aynı zamanda iletişim eğitiminin müfredat ihtiyaçlarını ve sektörün insan kaynakları projeksiyonunu şekillendirmek açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı, bu kaygıların öğrencilerin cinsiyetlerine, yaşlarına, eğitim gördükleri alt disiplinlere, sosyoekonomik durumlarına ve YZ araçlarıyla geçirdikleri pratik kullanım sürelerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini nicel metodoloji ile çözümlenmektedir. Literatürde yapay zekâ odaklı araştırmalar genellikle deterministik bir bakışla sistemlerin teknik kapasitelerine odaklanırken; bu çalışma, bizzat insan faktörünün ve geleceğin profesyonellerinin yapay zekâ teknolojisine yönelik kaygı durumlarına odaklanarak alanyazındaki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Teknoloji Kabul Modeli (TAM) ve Kuramsal Temelleri

Bireylerin yeni bir teknolojiyi neden ve nasıl benimsediğini açıklamak amacıyla bilgi sistemleri literatüründe geliştirilmiş olan Teknoloji Kabul Modeli, Fred D. Davis tarafından formüle edilmiş son derece köklü ve ampirik olarak kanıtlanmış bir teorik çerçevedir. Modelin psikolojik kökenleri, Fishbein ve Ajzen'in (1975) Gereçekli Eylem Teorisi'ne (Theory of Reasoned Action) dayanmaktadır. TRA, bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetlerinin, o davranışa yönelik tutumları ve çevresel öznellere tarafından şekillendiğini savunur. Davis (1989), bu genel psikolojik modeli özellikle bilgisayar sistemleri ve enformasyon teknolojileri bağlamına uyarlayarak, kullanıcı kabulünü yordayan iki temel bilişsel inanç tanımlamıştır: Algılanan Fayda ve Algılanan Kullanım Kolaylığı. Davis (1989: 320), "Algılanan Fayda" kavramını, "*bireyin belirli bir sistemi kullanmasının kendi iş performansını artıracığına dair inanç düzeyi*" olarak tanımlamaktadır. İş dünyasında, akademik çevrede veya iletişim sektöründe, bir teknolojinin verimliliği artırması, operasyonel süreçleri hızlandırması veya çıktı kalitesini yükseltmesi, o teknolojinin algılanan faydasını doğrudan belirlemektedir. Öte yandan,

"Algılanan Kullanım Kolaylığı", "bireyin belirli bir sistemi kullanmanın fiziksel ve zihinsel çabadan bağımsız (zahmetsiz) olacağına dair inanç derecesi" şeklinde ifade edilmektedir. Modele göre, bir teknolojinin kullanım kolaylığı arttıkça, algılanan faydası da dolaylı olarak artmaktadır; çünkü öğrenme ve sistemle etkileşim için daha az zihinsel efor harcayan kullanıcı, sistemin performans artırıcı özelliklerine çok daha hızlı ve kolay odaklanabilmektedir.

TKM'nin mimarisi incelendiğinde, teknolojinin kabul sürecinin basit bir refleks olmadığı; bilişsel ve davranışsal aşamalardan oluşan ardışık bir nedensellik zincirine dayandığı görülmektedir. Modele göre "Algılanan Fayda" ve "Algılanan Kullanım Kolaylığı" şeklindeki iki temel inanç, bireyin o teknolojiye yönelik "Tutumunu" (Attitude toward Using) şekillendirir. Bu tutum, bireyin teknolojiyi kullanmaya yönelik "Davranışsal Niyetini" (Behavioral Intention) belirlerken; zincirin son halkasında bu niyet, "Gerçek Kullanım" (Actual System Use) davranışına dönüşmektedir (Davis vd., 1989). Dolayısıyla bir iletişim profesyoneli adayının üretken yapay zekâ araçlarını mesleki rutinine entegre etmesi tesadüfi bir eylem değil; sistemin faydasına ve kolaylığına ikna olmasıyla başlayan, olumlu bir tutumla olgunlaşan rasyonel bir karar alma sürecinin sonucudur.

Bununla birlikte TKM, dış çevreye kapalı, izole bir mekanizma değildir. Davis (1989), algılanan fayda ve kullanım kolaylığı inançlarının havada asılı kalmadığını; sistemin teknik özellikleri, kullanıcı eğitim düzeyi, kurumsal destek ve bireysel psikolojik durumlar gibi "Dışsal Değişkenler" (External Variables) tarafından doğrudan manipüle edildiğini vurgulamaktadır. Geçmiş yıllarda bu dışsal değişkenler genellikle sistem hızı, ara yüz tasarımı veya teknik destek gibi donanımsal unsurlar üzerinden tartışılmıştır (Venkatesh & Davis, 2000). Ancak yapay zekâ çağında "makineye duyulan güven", "algoritmik şeffaflık" ve özellikle "yapay zekâ kaygısı" gibi derin psikolojik bariyerler, modelin en güçlü dışsal değişkenleri olarak merkeze yerleşmiştir. İletişim fakültesi öğrencileri özelinde değerlendirildiğinde; yapay zekânın meslekleri elimine edeceği yönündeki bir kaygı, sistemin ne kadar "kullanımı kolay" veya "faydalı" olduğu gerçeğini gölgeleyerek tüm kabul zincirini en başından kırabilmektedir.

TAM'ın temelini oluşturan algılanan fayda ve kullanım kolaylığı değişkenleri teknoloji kabulünü açıklamada öncü bir rol üstlense de, zamanla literatürde çevresel faktörleri dışladığı gerekçesiyle eleştirilmiş ve modelin açıklayıcı gücünü artırmak amacıyla Venkatesh vd. (2003) tarafından Teknoloji Kabulü ve Kullanımı Birleştirilmiş Teorisi (UTAUT) geliştirilmiştir. UTAUT, modele "sosyal etki" ve "kolaylaştırıcı koşullar" gibi çok daha kapsayıcı ve yapısal faktörleri entegre etmiştir. Günümüzde otonom sistemlerin iletişim sektöründeki kabulü incelenirken, UTAUT'un sunduğu bu genişletilmiş perspektif; özellikle kurum içi sosyal baskıların, teknolojik altyapı desteklerinin ve bireylerin dijital okuryazarlık seviyelerinin teknolojik kaygı üzerindeki doğrudan etkisini anlamlandırmak için vazgeçilmez bir teorik zemin sunmaktadır (Venkatesh vd., 2003; Williams vd., 2015).

Klasik TKM araştırmalarının teorik evrimi göz önüne alındığında, modelin geçmişte kelime işlemciler, e-posta sistemleri veya kurumsal veri tabanları gibi pasif ve insan komutuna tam bağımlı araçlar üzerinde test edildiği görülmektedir. Ancak üretken yapay zekâ teknolojileri, kendi kendine içerik üretebilen, öngöründe bulunabilen ve bağlamı yorumlayabilen otonom yapısıyla geleneksel araçsal teknolojilerden radikal biçimde ayrılmaktadır. Bu durum, TKM eksenindeki insan - bilgisayar etkileşimini, asimetric bir

insan-makine iş birliğine dönüştürmektedir.

Günümüzde üretken yapay zekâ araçlarının eğitim ve iş dünyasında hızla yayılması, TAM'ın bu yeni dijital bağlamda yeniden test edilmesini ve yorumlanmasını zorunlu kılmıştır. Yapay zekâ sistemleri, kullanıcının komutlarına adaptif ve yaratıcı yanıtlar üreten, kendi kendini eğitebilen ve geleneksel araçsal teknolojilerden farklı olarak bir nevi özerklik sergileyen sistemlerdir. Bu durum, kullanıcıların teknolojiyi salt inaktif bir "araç" olarak değil, bir aktör veya dijital işbirlikçi olarak algılamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, yapay zekâ bağlamında TAM değişkenleri incelenirken, kullanıcıların bilişsel esneklikleri, dijital okuryazarlık düzeyleri ve makineye duyulan güven gibi dışsal değişkenler önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle iletişim fakültesi öğrencileri gibi, içerik üretiminde yaratıcılığın, özgünlüğün ve editoryal muhakemenin esas olduğu alanlarda eğitim gören bireyler için, yapay zekanın fayda sağlayan bir asistan mı, yoksa mesleki varlıklarını tehdit eden bir rakip mi olduğu ikilemi, kabul modelinin rasyonel sınırlarını zorlayan duygusal faktörleri devreye sokmaktadır. Bu noktada, algılanan kullanım kolaylığı ve fayda inançlarını derinden etkileyen ve genellikle benimseme niyetini baltalayan "Yapay Zekâ Kaygısı" kavramı, modelin en kritik düzenleyicilerinden biri haline gelmektedir.

Yapay Zekâ Kaygısı ve İş Dünyasında Yapay Zekâ Uygulamaları

Yapay zekâ sistemlerinin insanüstü bir hızla veri işleme kapasitesi, doğal dilde metin yazabilme, görsel üretebilme ve stratejik öngörülerde bulunabilme yeteneği, akademik dünyada ve iş gücü piyasasında eşi görülmemiş bir paradigma kaymasına neden olmuştur. Teknolojinin bu denli özerk bir yapıya bürünmesi, kullanıcıların TAM kapsamındaki kabul niyetlerini etkileyen tamamen yeni bir duygu durumunu ortaya çıkarmıştır: Yapay Zekâ Kaygısı (Artificial Intelligence Anxiety). Bu kavram, bireylerin yapay zekâ ile etkileşime girdiklerinde veya potansiyel olarak YZ'nin yaşamlarına, eğitimlerine ve mesleklerine edeceği müdahaleyi düşündüklerinde hissettikleri; kontrol kaybı, mesleki belirsizlik ve ahlaki karmaşa hisleriyle karakterize edilen spesifik bir teknolojik stres türüdür (Wang & Wang, 2019: 620). Literatürde yapay zekâ kaygısının nicel olarak ölçümlenebilmesi ve Teknoloji Kabul Modeli gibi yapısal eşitlik modellerine entegre edilebilmesi için en önemli adımlardan biri, Yu-Yin Wang ve Yi-Shun Wang (2019) tarafından geliştirilen ve geçerliliği uluslararası düzeyde kanıtlanan "Yapay Zekâ Kaygısı Ölçeği" olmuştur. Wang ve Wang (2019: 625), YZ kaygısının tek boyutlu, homojen bir korku hali olmadığını; aksine son derece çok boyutlu ve karmaşık bir yapı arz ettiğini ortaya koymuştur. Ölçek, temelde dört farklı alt boyuttan oluşmaktadır ve bu boyutlar şunlardır: *Öğrenme*, *İş Değiştirme*, *Sosyoteknik Körlük* ve *YZ Yapılandırması*. Bu dört alt boyut, iletişim fakültesi öğrencileri gibi içerik üreticileri için özellikle kritik bir öneme sahiptir.

Özellikle 2020 yılı ve sonrasında, büyük dil modellerinin (LLM) ve üretken yapay zekânın küresel ölçekte ana akım haline gelmesiyle birlikte, yapay zekâ kabulü ve kaygısı üzerine yürütülen deneysel ve ampirik çalışmalar ivme kazanmıştır. Yakın dönemli bu nicel araştırmalar, sorunun donanımsal bir adaptasyondan ziyade, insan-makine etkileşimindeki psikolojik bariyerlerden kaynaklandığına odaklanmaktadır. Örneğin Oksanen vd. (2020) ile Grassini (2023) tarafından yürütülen güncel çalışmalar, üretken YZ araçlarının mesleki performansı artırma potansiyeline rağmen; profesyoneller arasında iş güvencesi kaybı, algoritmik şeffaflık eksikliği ve veri mahremiyeti (intihal) gibi endişeler nedeniyle ciddi bir teknolojik direnç ve "yapay zekâ anksiyetesi" yarattığını ampirik olarak

kanıtlamıştır. Bu yeni nesil çalışmalar, YZ kabul modellerinin salt işlevsellik üzerinden değil, teknofobik reflexler ve ontolojik kaygılar üzerinden yeniden yapılandırılması gerektiğini doğrulamaktadır.

İletişim sektörü, yapay zekânın yıkıcı yeniliklerinden dünyada en çok etkilenen ve yapısal olarak en hızlı dönüşen endüstrilerin başında gelmektedir. Bu muazzam dönüşüm, doğrudan iletişim fakültesi öğrencilerinin gelecekteki iş tanımlarını, mezuniyet sonrası sektöre uyum yeteneklerini ve iş dünyasının onlardan beklediği mesleki yeterlilik standartlarını yeniden şekillendirmektedir. Günümüz rekabetçi iş dünyasında yapay zekâ, akademik bir tartışma veya fütürizm konusu olmaktan tamamen çıkmış, günlük operasyonel süreçlerin ayrılmaz, zorunlu bir parçası haline gelmiştir. Böylesine dijitalleşmiş, algoritmik hale gelmiş ve otonomlaşmış bir sektör gerçeği karşısında, iletişim fakültelerinin müfredat ve eğitim stratejileri büyük bir öneme sahiptir. Ancak literatür, iletişim eğitiminde yapay zekânın sadece teknik bir beceri olarak öğretilmesinin son derece eksik, sığ ve tehlikeli bir yaklaşım olacağı konusunda hemfikirdir. İletişim öğrencileri, teknolojik determinizmin yarattığı illüzyonlara kapılmadan ve makinenin otoritesine boyun eğmeden; yapay zekâ etiği, algoritmik önyargılar, telif hakları, deepfake teknolojilerinin siyasal manipülasyon gücü ve büyük veri mahremiyeti gibi konularda güçlü bir eleştirel düşünme yetisine sahip olmalıdır. İş dünyası, yapay zekâ programlarını bir teknisyen gibi mekanik olarak kullanan elemanlardan ziyade, yapay zekânın ürettiği devasa içerikleri editoryal bir süzgeçten geçirebilen, sistemin ahlaki ve hukuki sınırlarını çizebilen vizyoner iletişimcilere ihtiyaç duymaktadır. Öğrencilerin bu entelektüel ve teknik donanımına sahip olmaması durumunda ise, literatürde sıklıkla vurgulanan "iş bulma kaygısı" kaçınılmaz bir şekilde tetiklenmektedir. Sosyal bilimler ve iletişim öğrencileri arasında mezuniyet sonrası işsiz kalma endişesinin, fen bilimlerine veya mühendislik alanlarına kıyasla çok daha yüksek seyretmesi, bu otonom teknolojilerin içerik ve kültür üretim endüstrilerini ne denli doğrudan ve yıkıcı bir biçimde hedef aldığına en açık göstergesidir.

İletişim sektöründe gözlemlenen bu yapısal dönüşüm ve teknolojik yetkinlik gereksinimi, Türkiye'deki iletişim eğitimi ve dijitalleşme literatüründe de son yıllarda hararetle tartışılmaktadır. Türkiye'de iletişim fakültelerinin müfredat güncelleme süreçleri ve yeni medya pratikleri üzerine yapılan güncel araştırmalar (Güler & Canbaz Akça, 2021; Kaya vd., 2022), sektörün otonomlaşma hızına akademik düzeyde ayak uydurmanın zorluklarına dikkat çekmektedir. Alanyazındaki bu çalışmalar; Türkiye'deki iletişim öğrencilerinin yalnızca geleneksel kitle iletişim teorileriyle değil, algoritmik kültür, veri gazeteciliği, dijital ağların politik ekonomisi ve YZ okuryazarlığı gibi yeni nesil yetkinliklerle donatılması gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde, dijital eşitsizliklerin derinleşeceği ve yeni mezunların YZ destekli küresel medya endüstrisinde tutunmakta zorlanarak yapısal bir mesleki kaygı sarmalına düşeceği belirtilmektedir (Fırat, 2023).

Sektörel ve psikolojik boyutta yaşanan bu sarsıntıyı yalnızca yüzeysel bir işsizlik korkusu olarak okumak eksik kalacaktır. İletişim endüstrisindeki bu durdurulamaz otonomlaşma sürecini ve yarattığı derin mesleki kaygıyı tarihsel bir zemine oturtabilmek için, teknolojinin toplumsal yapıyı ve üretim ilişkilerini tek yönlü olarak nasıl şekillendirdiğini savunan teknolojik determinizm perspektifinin temellerine inmek gerekmektedir.

Teknolojik Determinizm

Yapay zekâ teknolojilerinin toplum, birey ve özellikle iletişim süreçleri üzerindeki yıkıcı etkilerini bütüncül bir biçimde anlamlandırmak için, iletişim bilimlerinin en köklü ve tartışmalı kuramsal perspektiflerinden biri olan "Teknolojik Determinizm" yaklaşımını ele almak felsefi bir zorunluluktur. Teknolojik determinizm, temelde teknolojinin kendi içsel evrim yasaları ve verimlilik mantığı doğrultusunda otonom bir şekilde geliştiğini; bu gelişiminde toplumun sosyal yapısını, kültürel değerlerini, ekonomik üretim ilişkilerini ve insan iletişim biçimlerini tek yönlü olarak belirlediğini savunan teorik bir çerçevedir. Bu terimin akademik literatürde ilk kez Amerikalı sosyolog ve ekonomist Thorstein Veblen tarafından kullanıldığı, sonrasında ise Clarence Ayres ve "kültürel gecikme" teorisiyle tanınan William Ogburn gibi düşünürler tarafından radikal bir çizgiye taşındığı kabul edilmektedir (Hauer, 2017: 1). Bu yaklaşıma göre teknoloji, toplumsal değişimin salt bir yan ürünü değil, bizzat ana başlatıcısı ve itici güçüdür.

İletişim çalışmaları bağlamında teknolojik determinizm denildiğinde, kuramın en ikonik ve tartışılmaz figürü şüphesiz Marshall McLuhan'dır. McLuhan'ın iletişim teorisine kazandırdığı "Araç Mesajdır" aforizması, teknolojik determinizmin medya teorisindeki en somut, en radikal ve en bilinen yansımasıdır (McLuhan & Fiore, 1967: 68). McLuhan'a göre (1995: 152) insanlar genellikle medyanın (mesajın kendisine) odaklanma eğilimindedirler ve asıl etkiyi bu içeriğin yarattığını düşünürler. Ancak asıl önemli olan, insan ilişkilerinin ölçeğini, hızını ve formunu derinden şekillendiren şey içeriğin kendisi değil, o içeriği taşıyan medyanın doğası ve yapısal formatıdır. McLuhan, herhangi bir medyanın içeriğinin, aslında o medyanın asıl karakterini görmemizi engelleyen bir körleştirici işlevi olduğunu savunmaktadır. Medya ve teknolojiler, insan duyularının ve bedensel işlevlerinin birer uzantısı olarak işlev görür; matbaa gözün, tekerlek ayağın, elektrik devreleri ise merkezi sinir sisteminin bir uzantısıdır. İnsanlar, kendi yarattıkları bu teknolojik uzantılara zamanla yabancılaşmakta ve onların toplumsal ilişkileri nasıl kökten belirlediğini fark edememektedirler.

Bu kuramsal altyapı üzerinden günümüze, yapay zekâ çağına bakıldığında, McLuhan'ın deterministik yaklaşımlarının çarpıcı bir biçimde güncelliğini koruduğu ve hatta boyut değiştirdiği görülmektedir. Evrensel makineler olan bilgisayarların sadece enformasyon işlemekle kalmayıp makine öğrenmesi algoritmaları aracılığıyla "düşünmeye" ve karar vermeye başlaması durumunda, "araç mesajdır" paradigmasının çok daha derin bir felsefi kriz yarattığı açıktır. Yapay zekâ, sadece bir mesaj taşıyıcısı veya bir hesaplama aracı değildir; o, veriyi analiz eden, içerik üreten, karar süreçlerini yöneten ve insan iletişimini otonom bir şekilde simüle eden yepyeni bir epistemolojik ortamdır. İletişim fakültesi öğrencileri özelinde değerlendirildiğinde, yapay zekâ araçları sadece gazetecilik veya reklamcılık faaliyetlerini hızlandıran pasif yardımcıları değildir. Bu teknolojiler; haberin ontolojik olarak ne olduğunun, hedef kitlenin algoritmalarla nasıl yönlendirilebileceğinin ve insan yaratıcılığının sınırlarının yeniden tanımlanmasını zorunlu kılan mutlak belirleyici güçlerdir.

İnsan-Makine Etkileşiminde Psikolojik Bariyerler: Teknofobi

Teknolojinin tarihsel süreçteki hızlı ve durdurulamaz evrimi, her zaman toplumsal bir coşkuyla karşılanmamış; aksine, bilinmezliğin getirdiği derin bir kaygı, güvensizlik ve direniş duygusuna da zemin hazırlamıştır. Bu psikolojik bariyerin literatürdeki en genel ve

kapsayıcı tanımı "Teknofobi"dir. Teknofobi, klinik ve resmi olarak tanınmış bir ruhsal hastalık olmamakla birlikte; karmaşık bilgi teknolojilerine, ileri düzey cihazlara ve özellikle bilgisayarlara karşı duyulan irrasyonel korku, aşırı kaygı ve rahatsızlık hissi olarak tanımlanmaktadır (Brosnan, 1998: 4). Bu olgu, dünya nüfusunun ciddi bir bölümünü etkileyebilen, bireylerin iş verimliliğini düşüren ve stres kaynaklı kaçınma davranışlarına yol açan yaygın bir psikolojik durumdur (Osiceanu, 2015: 1).

Teknofobinin doğası incelendiğinde, bu kavramın temelde iki farklı psikolojik bileşenden oluştuğu görülmektedir: Birincisi, teknolojik gelişimin toplum, çevre ve insanlık üzerindeki olumsuz yan etkilerine (örneğin doğanın tahribatı, insan ilişkilerinin mekanikleşmesi) yönelik duyulan genel varoluşsal korkudur. İkincisi ise, bilgisayar ve ileri teknoloji cihazlarının bizzat kullanımına yönelik yaşanan spesifik ve anlık anksiyetedir (Amichai-Hamburger, 2009: 5). Teknofobi, bireyin rutinini, iş yapış şeklini veya alışkanlıklarını değiştiren yeni bir teknolojik uyarıcıyla karşılaştığında verdiği hem aktif (fiziksel olarak cihazdan uzaklaşma, reddetme) hem de pasif (içsel stres, endişe, terleme, zihinsel tutulma) reaksiyonların toplamıdır (Khasawneh & Bellamy, 2014: 12).

Günümüzde ise geleneksel teknofobi, boyut ve şekil değiştirerek yerini spesifik olarak algoritmik sistemlere, büyük veriye, makine öğrenmesine ve otonom yazılımlara yönelik bir endişeye, yani "Yapay Zekâ Kaygısına" bırakmıştır. Geleneksel teknofobide veya bilgisayar fobisinde korkunun nesnesi klavyeyi kullanamama, donanımın çökmesi, yanlış bir tuşa basarak verilerin silinmesi veya donanımın fiziksel karmaşıklığı iken; yapay zekâ kaygısında korkunun nesnesi çok daha soyut ve varoluşsaldır. Birey, makinenin insanın zihinsel süreçlerini ikame etmesi, kendi başına etik veya stratejik kararlar alması ve sonuçta insanın rasyonel bir varlık olarak işlevsiz kalması ihtimalinden korkmaktadır. Bu evrim, teknoloji kabul modellerinin yeniden yorumlanmasını gerektiren temel kırılma noktasıdır.

Yöntem

Araştırmanın veri toplama sürecine başlanmadan önce gerekli etik izinler tamamlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın etik ilkelere ve insan haklarına uygunluğu değerlendirilerek Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 20.02.2026 tarihli, 188 sayılı toplantı ve 14 numaralı karar ile etik kurul onayı alınmıştır.

Bu çalışmada, iletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâ kaygı düzeylerini Teknoloji Kabul Modeli bağlamında ölçmek amacıyla nicel araştırma tasarımına dayalı ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri oluştururken; örneklemini Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Radyo Televizyon ve Sinema, Gazetecilik ve Görsel İletişim Tasarımı bölümlerinde aktif olarak öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü katılım sağlayan 307 öğrenci (n=307) oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında nicel araştırma pratiklerine uygun olarak anket tekniği kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak Wang ve Wang (2019) tarafından geliştirilen ve Akkaya vd. (2021) tarafından Türkçeye uyarlanan "Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği" tercih edilmiştir. Veri setinin yapısal geçerliliği ve güvenilirliği doğrulandıktan sonra uygulanan normallik testleri sonucunda parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir. Bu doğrultuda, katılımcıların demografik profillerini belirlemek için betimsel istatistikler; cinsiyet değişkenine göre kaygı düzeylerindeki farklılaşmayı ölçmek için bağımsız örneklem t-testi; yaş, öğrenim görülen bölüm, gelir düzeyi ve günlük yapay zekâ

kullanım süresi değişkenlerindeki farklılaşmaları tespit etmek için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analizler sonucunda saptanan anlamlı farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD analizine başvurulmuştur.

Araştırma Soruları

Bu araştırmanın ana problemi "İletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâ kaygı düzeyleri nasıldır ve hangi değişkenlere bağlı olarak farklılaşmaktadır?" şeklinde belirlenmiş ve aşağıdaki alt araştırma sorularına (AS) yanıt aranmıştır:

AS1: Katılımcıların yapay zekâ kaygı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık var mıdır?

AS2: Katılımcıların yapay zekâ kaygı düzeyleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

AS3: İletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâ kaygı düzeyleri, öğrenim gördükleri lisans programlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

AS4: Katılımcıların sosyoekonomik durumları ile yapay zekâ kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

AS5: Katılımcıların yapay zekâ uygulamalarını günlük kullanım süreleri ile yapay zekâ kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Her bilimsel araştırmada olduğu gibi, bu çalışmanın da bulguların yorumlanması sürecinde dikkate alınması gereken birtakım metodolojik sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın birinci sınırlılığı, çalışma evreninin ve örnekleminin yalnızca Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi bünyesinde öğrenim gören öğrencilerle kısıtlı olmasıdır. Bu durum, elde edilen özgün bulguların Türkiye genelindeki tüm iletişim öğrencilerini temsil etme gücünü ve araştırmanın dışsal geçerliliğini (genellenebilirliğini) sınırlandırmaktadır. İkinci olarak, bu çalışma kesitsel araştırma deseniyle kurgulanmıştır. Verilerin tek bir zaman kesitinde toplanmış olması, değişkenler arasında istatistiksel ilişkiler ve farklılıklar tespit edilmesine olanak tanısa da, kesin bir nedensellik ilişkisi kurulmasını metodolojik olarak engellemektedir.

Üçüncü bir sınırlılık, veri toplama sürecinde anket tekniğine dayalı öz-bildirim ölçümlerinin kullanılmış olmasıdır. Bu yaklaşım, katılımcıların anket ifadelerine kendi anlık algılarıyla veya sosyal arzu edilebilirlik etkisi altında kalarak taraflı yanıtlar verme (yanıt yanlılığı) riskini barındırmaktadır. Dördüncü ve son sınırlılık ise, veri analizi aşamasında "İş Değiştirme" alt boyutunun iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bir maddenin (8. madde) ölçekten çıkarılmış olmasıdır. Bu istatistiksel modifikasyon, mevcut örneklem için yapısal geçerliliği maksimize etse de, orijinal ölçeği kullanan diğer literatür çalışmalarıyla birebir ve tam kapsamlı bir yapısal karşılaştırma yapılmasını zorlaştıran metodolojik bir kısıt yaratmaktadır.

Belirtilen bu sınırlılıklar ışığında, alanyazında gelecekte yürütülecek çalışmalarda örneklem hacminin farklı coğrafi bölgelerdeki ve vakıf/devlet statülerindeki üniversiteleri kapsayacak şekilde genişletilmesi önerilmektedir. Ayrıca, yapay zekâ kaygısının zaman içindeki seyrini gözlemleyebilmek için boylamsal araştırma desenlerinin kullanılması ve elde edilen bu nicel bulguların derinlemesine görüşmeler ile desteklenerek karma yöntemlerle zenginleştirilmesi, otonom teknolojilerin iletişim sektöründeki dönüştürücü etkisini anlamlandırmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında toplanan veriler öncelikle frekans analizine tabi tutulmuş; bu doğrultuda örneklem grubunun demografik profili ve günlük yapay zekâ uygulaması kullanım süreleri belirlenmiştir. Araştırma sürecinin devamında, veri toplama aracının psikometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla güvenilirlik ve yapısal geçerlik testleri yapılmıştır. Bu aşamaların tamamlanmasını takiben gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda ise, verilerin mevcut literatürle uyumlu biçimde dört faktörlü bir yapı sergilediği saptanmıştır. Söz konusu faktörlerin isimlendirilmesinde, Wang ve Wang (2019) tarafından geliştirilen, Akkaya vd. (2021) tarafından ise Türkçe literatüre kazandırılan "Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği" referans alınmıştır. Boyut indirgeme işleminin ardından betimsel istatistiklere başvurularak katılımcı yanıtlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapma bulguları raporlanmıştır. Betimsel aşamayı takiben, bireylerin yapay zekâ kaygı düzeylerinin yaş, cinsiyet, yapay zekâ uygulaması kullanım sıklığı ve okudukları bölümler ekseninde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını sınamak amacıyla çıkarımsal istatistiklere geçilmiştir. İlgili farklılıkların tespitinde cinsiyet değişkeni için bağımsız örneklem t-testi uygulanırken; yaş, öğrenim görülen bölüm ve yapay zekâ uygulaması kullanım sıklığı değişkenleri için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tercih edilmiştir. Elde edilen tüm verilerin çözümlenmesi sürecinde IBM SPSS Statistics 30.0 yazılımından faydalanılmıştır.

Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçüm araçlarının iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla başvuru Cronbach Alpha katsayısı, 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. İlgili katsayının 1'e yaklaşması ölçme aracının güvenilirliğinin arttığına işaret ederken, 0.70 eşik değerinin üzerindeki sonuçlar ölçeğin güvenilir kabul edilmesi için yeterli görülmektedir (Özdamar, 2002: 513). Bu araştırmada kullanılan veri toplama aracının örnekleme temsil yeteneğini ve yapısal tutarlılığını sınamak üzere gerçekleştirilen güvenilirlik analizi neticesinde hem ölçeğin genelinin hem de alt boyutlarının Cronbach Alpha değerlerinin 0.70 referans değerinin oldukça üzerinde seyrettiği belirlenmiştir. Ulaşılan bu katsayılar, araştırmada faydalanılan ölçeğin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Ölçeğe ve tespit edilen alt boyutlara ait spesifik Cronbach Alpha katsayıları Tablo 1 ve 2'de detaylandırılmıştır.

Tablo 1.

Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları Cronbach's Alpha Standartlaştırılmış

		Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği	,903	,902	16

Tablo 2.

Alt Boyutlara İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Öğrenme Boyutu	Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
	,968	,968	5
İş Değişirme Boyutu	Standartlaştırılmış Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
	,575	,645	4
Sosyoteknik Körlük Boyutu	Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
	,841	,841	4
YZ Yapılandırması Boyutu	Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
	,988	,988	3

Mevcut tablolar üzerinden elde edilen psikometrik bulgular incelendiğinde, "İş Değişirme" alt boyutunda yer alan madde yüklerinde negatif uyumsuzluk tespit edilmiş; hangi maddenin uyumsuzluğa neden olduğunu saptamak amacıyla ilgili boyut ekseninde analiz tekrarlanmıştır. Sonuçlar Tablo 3 ve 4'te yer almaktadır.

Tablo 3.

Maddeler Arası Korelasyon Matrisi

	Madde 6	Madde 7	Madde 8	Madde 9
Madde 6	1,000	,809	-,257	,830
Madde 7	,809	,1,000	-,164	,798
Madde 8	-,257	-,164	1,000	-,142
Madde 9	,830	,798	-,142	1,000

Maddeler arası korelasyon matrisi incelendiğinde, 8. maddenin kendi alt boyutunu oluşturan diğer değişkenlerle istatistiksel olarak negatif yönlü bir ilişki örüntüsü sergilediği saptanmıştır. İlgili maddenin, istihdam ve meslek kaybı korkusunu ölçen 6. madde ile -.257, 7. madde ile -.164 ve 9. madde ile -.142 düzeyinde negatif korelasyona sahip olması, katılımcıların bilişsel yetilerini kaybetme endişesi ile ekonomik iş güvencesi kaygısını birbirine zıt eksenlerde algıladıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, maddenin ölçülmek istenen boyutla kavramsal bir uyumsuzluk içinde olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 4.*Madde-Toplam İstatistikleri*

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach' s Alpha if Item Deleted
Madde 6	10,78	3,181	,615	,762	,267
Madde 7	10,66	3,468	,696	,706	,251
Madde 8	13,21	6,159	-,204	,083	,926
Madde 9	10,67	3,248	,722	,739	,204

Bir maddenin ait olduğu boyutun genel yapısıyla ne kadar uyumlu çalıştığını gösteren en temel metriklerden biri düzeltilmiş madde-toplam korelasyonudur. Literatürde, çok boyutlu bir ölçekte bu değer kabul edilebilir minimum sınırının 0.20 ile 0.40 arasında olması, ideal olarak ise 0.50 veya 0.60'ın üzerinde seyretmesi gerektiği vurgulanmaktadır. 8. maddenin düzeltilmiş madde-toplam korelasyon katsayısının -,204 olarak hesaplanması, ciddi bir yapısal soruna işaret etmektedir. Nunnally ve Bernstein (1994) ile DeVellis (2017), homojen olması beklenen bir madde setinde (eğer ters kodlanması gereken bir madde unutulmamışsa) diğer maddelerle negatif korelasyon gösteren maddelerin ölçülmek istenen yapıdan saptığını ve testten kesinlikle çıkarılması gerektiğini belirtmektedir.

Güvenirlilik analizleri, bir ölçüm aracındaki maddelerin birbirleriyle olan ilişkiselliğini ve tutarlılığını test eder. Tavakolve Dennick (2011), testteki maddeler arası korelasyonların zayıf olmasının veya maddelerin ölçtüğü kavramlar arasındaki uyumsuzlukların Cronbach's Alpha katsayısını doğrudan düşüreceğini ifade etmektedir. İlgili istatistiksel tablolar incelendiğinde, 8. madde analizde tutulduğunda alt boyutun güvenirliliğinin çok düşük kaldığı; ancak bu madde analiz dışı bırakıldığında alt boyutun "Madde Silindiğinde Cronbach's Alpha" (Cronbach's Alpha if Item Deleted) değerinin 0.926 gibi oldukça yüksek bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bu sıçrama, maddenin ölçüm aracından ayıklanmasının testin güvenirliliğini maksimize etmek adına istatistiksel bir gereklilik olduğunu kanıtlamaktadır.

İstatistiksel zorunlulukların ötesinde bu durumun kavramsal boyutu irdelendiğinde; orijinal ölçeğin geliştiricileri olan Wang & Wang (2019) ile Türkçeye uyarlamasını gerçekleştiren Akkaya vd. (2021) çalışmalarında, 8. maddenin "İş Değiştirme" alt boyutu altında uyumlu bir şekilde faktör yükü aldığı görülmektedir. Ancak söz konusu çalışmaların örneklem grupları daha genel ve heterojen bir yapı sergilerken; bu araştırmanın örneğini, entelektüel üretim, yaratıcılık ve editoryal muhakemeyi temel mesleki sermaye olarak kullanan iletişim fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. 8. maddenin içerdiği "bilişsel yetileri kaybetme/zihinsel becerilerin körelmesi" teması ile boyutun diğer maddelerinde (6, 7 ve 9. maddeler) yer alan "ekonomik istihdam ve iş güvencesi kaybı" teması, iletişim öğrencileri tarafından farklı ve zıt eksenlerde algılanmıştır. İçerik üretimi ve tasarım gibi yaratıcı endüstrilerin adayları olan iletişim

öğrencileri tarafından farklı ve zıt eksenlerde algılanmıştır. İçerik üretimi ve tasarım gibi yaratıcı endüstrilerin adayları olan iletişim öğrencileri; üretken yapay zekânın sektördeki iş pozisyonlarını (ekonomik güvencelerini) tehdit ettiğine rasyonel olarak yüksek düzeyde inanırken; kendi öznel yaratıcılıklarının, bilişsel veya analitik düşünme kapasitelerinin bir makine yüzünden köreleceği fikrini reddetme eğilimi göstermektedir. Bu algısal ayrışma, otonom sistemler karşısındaki teknolojik kaygının; "ekonomik tehdit" ile "bilişsel/ontolojik tehdit" olarak ayrıştığını ve bu spesifik örnekte 8. maddenin boyutun homojen yapısını bozduğunu kavramsal düzeyde açıklamaktadır. Bu bağlamda 8. maddenin analizden çıkarılması, "İş Değiştirme" alt boyutunun yapısal geçerliğini zayıflatmamış; aksine boyutu salt "ekonomik ve istihdam odaklı mesleki kaygı" ekseninde saflaştırarak iç tutarlılığını (,926) maksimize etmiştir. Her ne kadar uygulanan bu modifikasyon, literatürdeki diğer çalışmalarla birebir "madde düzeyinde" bir karşılaştırma yapılmasını kısmen sınırlandırsa da; boyutun kavramsal özünün netleştirilmesi ve istatistiksel güvenilirliğinin artırılması, yapısal karşılaştırılabilirliği ve bulguların bu örneklem evreni için genellenebilirliğini destekleyen metodolojik bir zorunluluk olarak değerlendirilmiştir.

Yapısal Geçerlilik ve Faktör Analizleri

Araştırmada kullanılan ölçeğin yapısal geçerliliğinin sınanması amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları değerlendirilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde, ölçeğe ilişkin KMO değerinin 0,862 olarak hesaplandığı ve Bartlett testi anlamlılık düzeyinin $p < ,001$ olduğu görülmektedir. Alanyazında, KMO değerinin 0,60'ın üzerinde olması ve Bartlett testinin anlamlı sonuç vermesi, veri setinin faktör analizine uygunluğunu ve ölçeğin yapısal geçerliliğini destekleyen göstergeler arasında kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2006: 179). Bu doğrultuda, araştırmada elde edilen verilerin faktör analizine elverişli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5.

Yapısal Geçerlilik Analizi Sonucu

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,862
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	5573,508
	df	105
	Sig.	<,001

Toplam 16 maddeden oluşan veri toplama aracının faktör analizi için gerekli ön şartları sağladığının doğrulanmasını takiben, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) aşamasına geçilmiştir. Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yürütülen analiz neticesinde, ölçek maddelerinin dört boyutlu bir yapı sergilediği saptanmıştır. İlgili dört faktörün toplam varyansı açıklama oranı %85,692 olarak hesaplanmıştır. Literatürde açıklanan toplam varyans oranının %40 barajını aşması, ölçme aracının güçlü bir yapı geçerliğine sahip olduğunun temel bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kuyucu, 2016: 311). Ortaya çıkan bu dört faktöre ilişkin varyans açıklama oranları ve faktör yük değerleri Tablo 6 ve Tablo 7'de detaylandırılmıştır.

Tablo 6.
Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	6,699	44,66	44,66	6,699	44,66	44,66	4,56	30,402	30,402
2	3,265	21,767	66,427	3,265	21,767	66,427	2,969	19,794	50,196
3	2,044	13,626	80,054	2,044	13,626	80,054	2,677	17,845	68,042
4	0,846	5,638	85,692	0,846	5,638	85,692	2,648	17,65	85,692
5	0,625	4,164	89,855						
6	0,347	2,315	92,17						
7	0,248	1,651	93,82						
8	0,216	1,442	95,262						
9	0,197	1,316	96,578						
10	0,173	1,156	97,734						
11	0,138	0,922	98,656						
12	0,081	0,537	99,193						
13	0,06	0,4	99,594						
14	0,039	0,259	99,853						
15	0,022	0,147	100						

Tablo 7.
Döndürülmüş Faktör Matrisi

Boyutlar	Component			
	1	2	3	4
Öğrenme Boyutu (4. Madde)	0,941			
Öğrenme Boyutu (2. Madde)	0,935			
Öğrenme Boyutu (3. Madde)	0,931			
Öğrenme Boyutu (5. Madde)	0,93			
Öğrenme Boyutu (1. Madde)	0,866			
YZ Yapılandırması Boyutu (16. Madde)		0,882		
YZ Yapılandırması Boyutu (14. Madde)		0,88		
YZ Yapılandırması Boyutu (15. Madde)		0,872		
İş Değişirme Boyutu (6. Madde)			0,934	
İş Değişirme Boyutu (9. Madde)			0,931	
İş Değişirme Boyutu (7. Madde)			0,913	
Sosyoteknik Körlük Boyutu (10.Madde)				0,795
Sosyoteknik Körlük Boyutu (12.Madde)				0,732
Sosyoteknik Körlük Boyutu (13.Madde)				0,728
Sosyoteknik Körlük Boyutu (11.Madde)				0,714

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya katkı sağlayan katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim bilgilerinin bulunduğu detaylara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 8.

Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kadın	163	53,1
Erkek	144	46,9
Toplam	307	100

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımı Tablo 8'de sunulmuştur. İlgili bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan bireylerin %53,1'inin kadın, %46,9'unun ise erkek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu frekans değerleri doğrultusunda, örneklem grubunda kadın katılımcıların oransal olarak nispeten daha ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9.

Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş aralığı	Frekans (n)	Yüzde (%)
18-20 yaş	140	45,6
21-23 yaş	117	38,1
24 yaş ve üzeri	50	16,3
Toplam	307	100

Katılımcıların yaş aralıklarına göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo 9'da yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, 307 kişilik örneklem grubunun %45,6'sını (n=140) 18-20 yaş grubundaki bireyler, %38,1'ini (n=117) 21-23 yaş grubundaki bireyler oluşturmaktadır. Geriye kalan %16,3'lük (n=50) kesim ise 24 yaş ve üzeri katılımcılardan meydana gelmektedir. Bu bulgular ışığında, örneklem grubunun büyük bir çoğunluğunun (yaklaşık %83,7) 18-23 yaş aralığındaki genç yetişkinlerden meydana geldiği ifade edilebilmektedir.

Tablo 10.
Katılımcıların Öğrenim Programlarına Göre Dağılımı

Lisans Programları	Frekans (n)	Yüzde (%)
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	78	25,4
Radyo, Televizyon ve Sinema	105	34,2
Gazetecilik	64	20,8
Görsel İletişim Tasarımı	60	19,5
Toplam	307	100

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi bünyesindeki farklı lisans programlarına göre dağılımı görülmektedir. Verilere göre, örneklem grubunda en yüksek temsil oranına %34,2 (n=105) ile Radyo, Televizyon ve Sinema bölümü öğrencilerinin sahip olduğu saptanmıştır. Bu grubu %25,4 (n=78) ile Halkla İlişkiler ve Tanıtım, %20,8 (n=64) ile Gazetecilik ve %19,5 (n=60) ile Görsel İletişim Tasarımı programlarında öğrenim gören katılımcılar izlemektedir. Bu dağılım, araştırmanın İletişim Bilimleri alanındaki temel disiplinleri kapsayan, oldukça çeşitli ve kapsayıcı bir örneklem üzerinden yürütüldüğünü göstermektedir.

Tablo 11.
Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Gelir Düzeyi	Frekans (n)	Yüzde (%)
10.000 TL ve altı	72	23,5
10.001 - 15.000 TL	93	30,3
15.001 TL - 20.000 TL	77	25,1
20.001 TL ve üzeri	65	21,2
Toplam	307	100

Katılımcıların gelir düzeylerine göre frekans ve yüzde analizleri Tablo 11'de yer almaktadır. İlgili bulgular doğrultusunda, katılımcıların %30,3'ünün (n = 93) 10.001 - 15.000 TL, %25,1'inin (n= 77) 15.001 - 20.000 TL, %23,5'inin (n = 72) 10.000 TL ve altı, %21,2'sinin (n = 65) ise 20.001 TL ve üzeri gelire sahip olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak, örneklem grubunun gelir seviyesi açısından dört ana kategoriye birbirine oldukça yakın oranlarda dağıldığı ve en belirgin yığılmanın 10.001 - 15.000 TL aralığında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 12.*Katılımcıların Günlük Yapay Zekâ Uygulaması Kullanım Süreleri*

Süre	Frekans (n)	Yüzde (%)
1 saatten az	86	28
2-4 saat	136	44,3
5-7 saat	85	27,7
Toplam	307	100

Katılımcıların günlük yapay zekâ uygulamalarını kullanım sürelerini gösteren frekans analizi bulguları Tablo 12'de yer almaktadır. Tablodaki istatistiksel değerlere göre, katılımcıların en büyük bölümünün %44,3 (n = 136) oranıyla bu araçları günde 2-4 saat aralığında deneyimlediği görülmektedir. Bu yoğunluk grubunu, %28,0 (n = 86) ile 1 saatten az ve %27,7 (n = 85) ile 5-7 saat kullanım bildiren katılımcılar izlemektedir. Anket değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan bu dağılım tablosunda, 8 saat ve üzerinde kullanım gösteren katılımcı bulunmamaktadır.

Betimsel İstatistikler

Araştırmanın saha çalışması kapsamında, örneklem grubunu oluşturan Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerine veri toplama aracı olarak "Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği" uygulanmıştır. Söz konusu ölçme aracı; "Öğrenme", "İş Değiştirme", "Sosyoteknik Körlük" ve "Yapay Zekâ Yapılandırması" olmak üzere dört alt boyuttan ve toplam 16 maddeden meydana gelmektedir. Katılımcıların ilgili ifadelerle yönelik tutumları, 5'li Likert tipi derecelendirme skalası (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) üzerinden ölçümlenmiştir. Nihai değerlendirmeye alınan 307 katılımcıya (n=307) ait yanıtlardan elde edilen aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 13'te detaylandırılmıştır.

Tablo 13.*Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği Maddelerine Yönelik Betimsel Bulgular*

Alt Boyutlar	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Öğrenme (Madde 1)	307	1	5	1,96	0,839
Öğrenme (Madde 2)	307	1	4	1,9	0,793
Öğrenme (Madde 3)	307	1	5	1,85	0,801
Öğrenme (Madde 4)	307	1	4	1,82	0,743

Öğrenme (Madde 5)	307	1	5	1,84	0,809
İş Değişirme (Madde 6)	307	1	5	4,33	0,97
İş Değişirme (Madde 7)	307	1	5	4,45	0,816
İş Değişirme (Madde 9)	307	1	5	4,43	0,866
Sosyoteknik Körlük (Madde 10)	307	1	5	3,69	0,95
Sosyoteknik Körlük (Madde 11)	307	1	5	3,33	1,003
Sosyoteknik Körlük (Madde 12)	307	1	5	2,93	1,016
Sosyoteknik Körlük (Madde 13)	307	1	5	2,37	0,997
YZ Yapılandırması (Madde 14)	307	1	5	2,86	1,12
YZ Yapılandırması (Madde 15)	307	1	5	2,85	1,119
YZ Yapılandırması (Madde 16)	307	1	5	2,81	1,1

Araştırma örnekleminin Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği alt boyutlarına verdiği yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların en yüksek kaygı düzeyini Ort.=4,47 ile İş Değişirme boyutunda yer alan "İnsansı robotların yaygın kullanımı, işleri insanlardan uzaklaştıracağından korkuyorum." ifadesinde yaşadıkları görülmektedir. Bu yüksek katılımı, Ort.=3,69 ile Sosyoteknik Körlük boyutundaki "Bir yapay zekâ tekniğinin/ürününün kötüye kullanılabileninden endişe ediyorum." maddesi takip etmektedir. YZ Yapılandırması boyutunda yer alan ürünleri ürkütücü bulma algısı Ort.=2,86 orta düzeyde kalırken; en düşük katılım Ort.=1,96 ile Öğrenme boyutundaki "Bir yapay zekâ tekniği/ürünü ile ilgili tüm özel işlevleri anlamayı öğrenmek beni endişelendiriyor" ifadesinde gerçekleşmiştir. Bu bulgular, geleceğin iletişim profesyoneli adaylarının yeni teknolojileri öğrenme ve kullanma konusunda yüksek bir özgüvene sahip olduklarını, teknolojik adaptasyon sorunu yaşamadıklarını; ancak yapay zekânın mesleki pratikleri dönüştürerek işsizliğe yol açma potansiyelinden ve etik dışı kullanımlarından derin bir endişe duyduklarını ortaya koymaktadır.

İstatistiksel Analizler

Verilerin Dağılımına İlişkin Normallik Analizi

Veri setinin dağılım özelliklerinin incelendiği normallik testleri, nicel araştırmalarda en uygun istatistiksel analiz yöntemlerinin belirlenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığına yönelik bulgular; analiz sürecinde bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA gibi parametrik testlerin mi, yoksa Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis gibi parametrik olmayan alternatiflerin mi tercih edileceğine dayanak oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, örneklem grubundan toplanan verilere uygulanan normallik sınamalarına ait istatistiksel sonuçlar Tablo 14 ve Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 14.

Normallik Analizi Sonuçlarına Ait Değerler

Boyutlar	N	%	Ort.	St. Sapma	Çarpıklık ve Basıklık Değerleri
Öğrenme	307	100	1,8749	0,75094	0,949 & 1,136
İş Değiştirme	307	100	4,4028	0,82725	-1,758 & 2,9806
Sosyoteknik Körlük	307	100	3,0806	0,04658	-0,159 & 0,004
YZ Yapılandırması	307	100	2,8436	0,06278	0,137 & -1,146

Tablo 15.

Normallik Analizi Değerleri

Boyutlar	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Öğrenme	0,264	307	0	0,82	307	<,001
İş Değiştirme	0,286	307	0	0,733	307	<,001
Sosyoteknik Körlük	0,077	307	0	0,983	307	0,001
YZ Yapılandırması	0,251	307	0	0,883	307	<,001

Araştırma verilerine uygulanan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri sonucunda, hesaplanan anlamlılık değerlerinin ,05'ten küçük olduğu ($p < ,05$) gözlemlenmiştir. İstatistiksel kural gereği bu tablo, verilerin normal dağılımdan saptığına işaret etmektedir. Ancak sosyal bilimler literatüründe, özellikle büyük örneklemelerde bu iki testin normallikten sapmalara karşı aşırı duyarlı olduğuna dair yaygın bir metodolojik kabul bulunmaktadır. Dolayısıyla, dağılımın normalliğini yalnızca bu testlerin sonuçları üzerinden reddederek istatistiksel analiz sürecinde parametrik olmayan (non-parametrik) yöntemlere yönelmek; testlerin istatistiksel gücünü düşürebilecek ve ulaşılan bulguların genel geçerliğini zayıflatabilecek yanıltıcı bir yol haritası oluşturabilir.

Literatürde, özellikle büyük örneklemelerde normalliğin değerlendirilmesi amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayılarının referans alınması gerektiği yaygın olarak vurgulanmaktadır. George ve Mallery (2010), bu değerlerin ± 2 aralığında olmasını normal dağılım için yeterli kabul ederken; Hair vd. (2010) ile Byrne (2010), çarpıklık için ± 2 basıklık için ise ± 7 sınırlarını önermektedir. Benzer şekilde Kline (2011), çarpıklık değerinin mutlak olarak 3'ü, basıklık değerinin ise 10'u aşmadığı durumlarda normallik varsayımının ihlal edilmediğini belirtmektedir. Bu teorik çerçevede ışığında analiz edilen araştırma verilerinin çarpıklık ve basıklık katsayıları sırasıyla; Öğrenme boyutu için 0,949 ve 1,136; İş Değişirme boyutu için -1,758 ve 2,9806; Sosyoteknik Körlük boyutu için -,159 ve 0,004; YZ Yapılandırması boyutu için ise 0,137 ve -1,146 olarak hesaplanmıştır. Alanyazındaki metodolojik kabul sınırları dikkate alındığında, ulaşılan bu değerlerin uygun aralıklarda yer aldığı ve toplanan verilerin parametrik testler için gerekli olan normal dağılım koşulunu sağladığı sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların Cinsiyet Özelliklerine Göre Değişkenlik Analizi

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet değişkenine bağlı olarak Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği'ndeki ifadelerle katılma düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını sınamak amacıyla Bağımsız Örneklem T-testi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen analize ait istatistiksel bulgular Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16.

Katılımcılarının Cinsiyetlerine Göre Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	t	Sig
Öğrenme	Kadın	163	2,07	0,791	5,064	<,001
	Erkek	144	1,65	0,636		
İş Değişirme	Kadın	163	4,57	0,681	3,815	<,001
	Erkek	144	4,22	0,934		
Sosyoteknik Körlük	Kadın	163	3,45	0,659	9,543	<,001
	Erkek	144	2,66	0,778		

YZ	Kadın	163	3,61	0,793		
Yapılandırma					19,32	<,001
ası	Erkek	144	1,98	0,672		

Elde edilen bu bulgular, çalışmanın birinci araştırma sorusuna (AS1: Katılımcıların yapay zekâ kaygı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık var mıdır?) net bir cevap sunmaktadır.

Cinsiyet değişkeninin yapay zekâ kaygısının çok boyutlu yapısı üzerindeki bütüncül etkisini çözümlenmek maksadıyla yürütülen t-testi analizleri, tüm alt faktörlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir cinsiyet ayrışmasına işaret etmektedir. Grupların ortalama puanları karşılaştırıldığında; kadın katılımcıların yeni sistemleri Öğrenme (Ort.=2,07; t=5,064; p<,001), otonom sistemlerin mesleki ikamesine yönelik İş Değiştirme (Ort.=4,57; t=3,815; p<,001), dezenformasyon ve etik dışı kullanım endişesini yansıtan Sosyoteknik Körlük (Ort.=3,45; t=9,543; p<,001) ve ürünleri ürkütücü bulma bağlamındaki YZ Yapılandırması (Ort.=3,61; t=19,320; p<,001) faktörlerinin tamamında, erkek katılımcılara (sırasıyla Ort.=1,65; Ort.=4,22; Ort.=2,66 ve Ort.=1,98) kıyasla istatistiksel olarak daha yüksek bir kaygı profili çizdiği doğrulanmıştır. Elde edilen bu kapsamlı veri seti, dijitalleşme sürecinde teknolojik risk algısının toplumsal cinsiyet ekseninde belirgin bir farklılaşma gösterdiğini teyit etmektedir.

Katılımcıların Yaşlarına Yönelik ANOVA Analizi

Katılımcıların yaş grupları ile araştırma ölçeğindeki ifadelerle verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığını sınamak amacıyla gerçekleştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) bulguları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17.

Yaş Gruplarına Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları

Boyutlar		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Öğrenme	Between Groups	0,35	2	0,175	0,309	0,734
	Within Groups	172,207	304	0,566		
	Total	172,557	306			
İş Değiştirme	Between Groups	5,401	2	2,7	4,024	0,019
	Within Groups	204,006	304	0,671		
	Total	209,406	306			

Sosyo-tekniK Körlük	Between Groups	0,554	2	0,277	0,414	0,661
	Within Groups	203,264	304	0,669		
	Total	203,817	306			
YZ Yapılandırması	Between Groups	10,457	2	5,228	4,417	0,013
	Within Groups	359,816	304	1,184		
	Total	370,273	306			

İlgili istatistiksel sonuçlar, araştırmanın ikinci sorusuna (AS2: *Katılımcıların yapay zekâ kaygı düzeyleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?*) özgün bir perspektifle yanıt vermektedir.

Araştırma ölçeğinin alt boyutları ile katılımcıların yaş grupları arasındaki farklılıkları sınamak amacıyla uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda, Öğrenme ($p=0,734>0,05$) ve Sosyoteknik Körlük ($p=0,661>0,05$) boyutlarında yaş değişkenine bağlı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna karşın, otonom sistemlerin meslekleri tehdit edeceğine yönelik İş Değiştirme ($p=0,019<0,05$) ve insansı robot algısını içeren YZ Yapılandırması ($p=0,013<0,05$) boyutlarında yaş grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklar saptanmıştır. Bu bulgular, katılımcıların yapay zekâyı öğrenme ve teknolojinin kötüye kullanımına yönelik kaygılarının yaştan bağımsız olarak benzerlik gösterdiğini; ancak istihdam ve mesleki ikame kaygıları ile yapay zekâ ürünlerini ürkütücü bulma eğilimlerinin yaşa göre belirgin bir şekilde değiştiğini ortaya koymaktadır.

Varyans analizi (ANOVA) neticesinde ortaya çıkan istatistiksel farklılıkların hangi spesifik yaş gruplarından kaynaklandığını saptamak üzere çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testlerinden Tukey HSD analizi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen bu analize ait bulgular Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18.

Yaş Gruplarına İlişkin Tukey HSD Analizi Sonuçları

Boyutlar	(I) Yaş Grupları	(J) Yaş Grupları	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
İş Değiştirme	18-20	21-23	0,263	0,103	0,029
		24+	0,274	0,135	0,106

İş Değişirme	21-23	18-20	-0,263	0,103	0,029
		24+	0,012	0,138	0,996
	24+	18-20	-0,274	0,135	0,106
		21-23	-0,012	0,138	0,996
YZ Yapılandırması	18-20	21-23	-0,033	0,136	0,967
		24+	0,483	0,179	0,02
	21-23	18-20	0,033	0,136	0,967
		24+	0,516	0,184	0,015
	24+	18-20	-0,483	0,179	0,02
		21-23	-0,516	0,184	0,015

Analiz bulgularına göre, istihdam tehdidini yansıtan İş Değişirme faktöründe, 18-20 yaş aralığındaki dijital yerlilerin kaygı seviyesi, 21-23 yaş aralığındaki katılımcılara oranla istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksektir ($p=0,029$). Buna karşın, otonom sistemlerin formuna yönelik endişeleri ölçen YZ Yapılandırması faktöründe ise en üst yaş grubu olan 24 yaş ve üzeri bireylerin; 18-20 yaş ($p=0,020$) ve 21-23 yaş ($p=0,015$) gruplarının her ikisinden de belirgin biçimde daha yüksek kaygı ürettiği saptanmıştır. İlgili istatistiksel tablo, teknolojik kaygı profilinin yaş ilerledikçe ekonomik ve mesleki kaygılardan ziyade biçimsel ve varoluşsal (insansı robotların ürkütücülüğü) endişelere doğru evrildiğine dair güçlü kanıtlar sunmaktadır.

Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Programlara Yönelik ANOVA Analizi

Katılımcıların öğrenim gördükleri lisans programlarına göre Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği'ndeki ifadelerle katılım düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını sınamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19.

Lisans Programı Değişkenine Göre ANOVA Analizi Sonuçları

Boyutlar		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Öğrenme	Between Groups	8,616	3			
	Within Groups	163,941	303	2,872 0,541	5,308	0,001
	Total	172,557	306			

İş Değişirme	Between Groups	12,406	3	4,135 0,650	6,36	<,001
	Within Groups	197,001	303			
	Total	209,406	306			
Sosyoteknik Körlük	Between Groups	5,437	3	1,812 0,655	2,768	0,042
	Within Groups	198,38	303			
	Total	203,817	306			
YZ Yapılandırması	Between Groups	15,217	3	5,072 1,172	4,329	0,005
	Within Groups	355,055	303			
	Total	370,273	306			

Analiz sonucunda elde edilen bulgular, araştırmının üçüncü sorusunu (AS3: *İletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâ kaygı düzeyleri, öğrenim gördükleri lisans programlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?*) doğrulamaktadır.

Katılımcıların öğrenim gördükleri lisans programları ile Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği alt boyutları arasındaki farklılıkları sınamak amacıyla uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, ölçeğin tüm boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar saptanmıştır. İstatistiksel bulgular incelendiğinde; öğrencilerin kayıtlı oldukları bölümlerin Öğrenme ($p=,001$), İş Değişirme ($p<,001$), Sosyoteknik Körlük ($p=,042$) ve YZ Yapılandırması ($p=,005$) kaygı düzeyleri üzerinde belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir ($p<,05$). Bu sonuçlar, iletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâya yönelik risk ve kaygı algılarının, eğitim aldıkları disiplinin dinamiklerine göre belirgin bir biçimde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

ANOVA analizi sonucunda saptanan istatistiksel farklılıkların hangi lisans programları arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testlerinden Tukey HSD analizine başvurulmuştur. Gerçekleştirilen bu analize ait detaylı bulgular Tablo 20'de sunulmuştur. Tabloda, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü "HİT", Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü "RTS", Gazetecilik Bölümü "GZT", Görsel İletişim Tasarımı Bölümü "GİT" kısaltmalarıyla kodlanmıştır.

Tablo 20.
Lisans Programlarına İlişkin Tukey HSD Analizi Sonuçları

Boyutlar	(I) Bölüm	(J) Bölüm	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Öğrenme	HİT	RTS	0,303	0,11	0,032
		GZT	0,482	0,124	0,001
		GİT	0,239	0,126	0,234
	RTS	HİT	-0,303	0,11	0,032
		GZT	0,179	0,117	0,418
		GİT	-0,064	0,119	0,95
	GZT	HİT	-0,482	0,124	0,001
		RTS	-0,179	0,117	0,418
		GİT	-0,243	0,132	0,258
	GİT	HİT	-0,239	0,126	0,234
		RTS	0,064	0,119	0,95
		GZT	0,243	0,132	0,258
İş Değişirme	HİT	RTS	0,327	0,121	0,035
		GZT	0,458	0,136	0,005
		GİT	0,551	0,138	0
	RTS	HİT	-0,327	0,121	0,035
		GZT	0,13	0,128	0,74
		GİT	0,224	0,13	0,318
	GZT	HİT	-0,458	0,136	0,005
		RTS	-0,13	0,128	0,74
		GİT	0,094	0,145	0,917
GİT	HİT	-0,551	0,138	<,001	

GİT	RTS	-0,224	0,13	0,318	
	GZT	-0,094	0,145	0,917	
Sosyoteknik Körlük	HİT	RTS	-0,02	0,121	0,998
		GZT	0,238	0,136	0,302
		GİT	-0,173	0,139	0,6
	RTS	HİT	0,02	0,121	0,998
		GZT	0,258	0,128	0,186
		GİT	-0,153	0,131	0,647
	GZT	HİT	-0,238	0,136	0,302
		RTS	-0,258	0,128	0,186
		GİT	-0,411	0,145	0,026
	GİT	HİT	0,173	0,139	0,6
		RTS	0,153	0,131	0,647
		GZT	0,411	0,145	0,026
YZ Yapılandırması	HİT	RTS	0,344	0,162	0,147
		GZT	0,654	0,183	0,002
		GİT	0,287	0,186	0,412
	RTS	HİT	-0,344	0,162	0,147
		GZT	0,31	0,172	0,274
		GİT	-0,057	0,175	0,988
	GZT	HİT	-0,654	0,183	0,002
		RTS	-0,31	0,172	0,274
		GİT	-0,367	0,195	0,237
	GİT	HİT	-0,287	0,186	0,412
		RTS	0,057	0,175	0,988
		GZT	0,367	0,195	0,237

Bölümler arası farklılıkları saptamak için yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, Öğrenme boyutunda Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencilerinin kaygı düzeylerinin, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü ($p=,032$) ve Gazetecilik Bölümü ($p=,001$) öğrencilerine kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde İş Değiştirme boyutunda, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencilerinin mesleki kaygıları; Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü ($p=,035$), Gazetecilik Bölümü ($p=,005$) ve Görsel İletişim Tasarımı Bölümü ($p<,001$) katılımcılarından istatistiksel olarak daha yüksektir. Ölçeğin Sosyoteknik Körlük boyutunda Görsel İletişim Tasarımı Bölümü öğrencilerinin kaygı puanları Gazetecilik Bölümü öğrencilerinden yüksek çıkarken ($p=,026$); YZ Yapılandırması boyutunda ise yine Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü katılımcılarının Gazetecilik Bölümü katılımcılarına oranla daha yüksek kaygı taşıdığı saptanmıştır ($p=,002$). Bu veriler, kurumsal iletişim ve içerik üretimi odaklı eğitim alan Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencilerinin, yapay zekânın mesleki ve biçimsel varlığına karşı fakülte genelindeki en yüksek riski algılayan grup olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Gelir Düzeylerine İlişkin ANOVA Analizi

Katılımcıların gelir düzeyleri ile araştırma ölçeğindeki ifadelerle katılım düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığını sınamak amacıyla uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 21’de yer verilmiştir.

Tablo 21.
Gelir Düzeyine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Boyutlar		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Öğrenme	Between Groups	0,96	3			
	Within Groups	171,597	303	,320 ,566	0,565	0,638
	Total	172,557	306			
İş Değiştirme	Between Groups	10,518	3			
	Within Groups	198,888	303	3,506 ,656	5,341	0,001
	Total	209,406	306			

	Between Groups	2,288	3			
Sosyoteknik Körlük	Within Groups	201,529	303	,763 ,665	1,147	0,33
	Total	203,817	306			
	Between Groups	4,341	3			
YZ Yapılandırması	Within Groups	365,932	303	1,447 1,208	1,198	0,311
	Total	370,273	306			

Mevcut istatistiksel ayrışma, araştırmanın dördüncü sorusuna (AS4: *Katılımcıların sosyoekonomik durumları ile yapay zekâ kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?*) literatürdeki geleneksel kabulleri yıkan paradoksal bir cevap sunmaktadır.

Katılımcıların gelir düzeyleri ile Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği alt boyutları arasındaki farklılıkları sınamak amacıyla uygulanan ANOVA sonuçlarına göre; Öğrenme, Sosyoteknik Körlük ve YZ Yapılandırması boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>,05$). Buna karşın, otonom sistemlerin istihdamı tehdit etme potansiyeline yönelik İş Değiştirme boyutunda gelir grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık saptanmıştır ($p=,001$). Bu bulgular, iletişim fakültesi öğrencilerinin teknolojiye entegrasyon ve etik ihlal kaygılarının sosyoekonomik statüden bağımsız olarak benzerlik gösterdiğini; ancak yapay zekânın meslekleri ele geçireceğine dair duyulan ekonomik ve mesleki kaygının, öğrencilerin sahip olduğu gelir düzeyine göre belirgin bir biçimde değiştiğini ortaya koymaktadır. ANOVA analizi sonucunda yalnızca İş Değiştirme boyutunda saptanan istatistiksel farklılığın hangi gelir grupları arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testlerinden Tukey HSD analizine başvurulmuştur. Gerçekleştirilen bu analize ait detaylı bulgular Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22.

Gelir Düzeyine Yönelik Tukey HSD Analizi Sonuçları

(I) Gelir düzeyi	(J) Gelir düzeyi	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
10.000 TL ve altı	10.001 TL-15.000 TL	-0,272	0,127	0,142
	15.001 TL-20.000 TL	-0,517	0,133	0,001
	20.001 TL +	-0,376	0,139	0,035

	10.000 TL ve altı	0,272	0,127	0,142
10.001 TL-15.000 TL	15.001 TL-20.000 TL	-0,244	0,125	0,207
	20.001 TL +	-0,104	0,131	0,858
	10.000 TL ve altı	0,517	0,133	0,001
15.001 TL-20.000 TL	10.001 TL-15.000 TL	0,244	0,125	0,207
	20.001 TL +	0,141	0,136	0,732
	10.000 TL ve altı	0,376	0,139	0,035
20.001 TL +	10.001 TL-15.000 TL	0,104	0,131	0,858
	15.001 TL-20.000 TL	-0,141	0,136	0,732

Tukey HSD testi bulguları incelendiğinde; "10.000 TL ve altı" gelir düzeyine sahip katılımcıların İş Değiştirme boyutundaki kaygı puanlarının, "15.001 TL-20.000 TL" ($p=,001$) ve "20.001 TL ve üzeri" ($p=,035$) gelir düzeyine sahip katılımcılara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Diğer gelir grupları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>,05$). Bu istatistiksel ayrışma, ekonomik sermayesi yüksek olan iletişim öğrencilerinin, gelecekteki nitelikli profesyonel pozisyonlarının üretken yapay zekâ tarafından tehdit edildiğine yönelik algılarının çok daha güçlü olduğunu doğrulamaktadır.

Katılımcıların Günlük YZ Kullanım Sürelerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcıların yapay zekâ uygulamalarını kullanım süreleri ile araştırma ölçeğindeki ifadelerle katılım düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığını sınamak amacıyla uygulanan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına ait veriler Tablo 23'te yer almaktadır.

Tablo 23.

Günlük YZ Kullanım Süresine Göre ANOVA Analizi Sonuçları

Boyutlar		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Öğrenme	Between Groups	5,187	2			
	Within Groups	167,369	304	2,594,551	4,711	0,01
	Total	172,557	306			

İş Değişirme	Between Groups	13,625	2	6,812 ,644	10,578	<,001
	Within Groups	195,782	304			
	Total	209,406	306			
Sosyoteknik Körlük	Between Groups	0,313	2	,157 ,669	0,234	0,792
	Within Groups	203,504	304			
	Total	203,817	306			
YZ Yapılandırması	Between Groups	7,118	2	3,559 1,195	2,979	0,052
	Within Groups	363,155	304			
	Total	370,273	306			

Araştırmanın beşinci ve son sorusu kapsamında (AS5: *Katılımcıların yapay zekâ uygulamalarını günlük kullanım süreleri ile yapay zekâ kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?*) elde edilen bulgular, TKM'nin "deneyim arttıkça kabul kolaylaşır" varsayımını sorgulatacak niteliktedir.

Katılımcıların yapay zekâ uygulamalarını kullanım süreleri ile Yapay Zekâ Kaygı Ölçeği alt boyutları arasındaki farklılıkları sınamak amacıyla uygulanan ANOVA sonuçları incelendiğinde; Sosyoteknik Körlük ($p=,792$) ve YZ Yapılandırması ($p=,052$) boyutlarında kullanım süresine bağlı istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>,05$). Buna karşın, Öğrenme ($p=,010$) ve otonom sistemlerin meslekleri tehdit etme potansiyeline yönelik İş Değişirme ($p<,001$) boyutlarında kullanım süresi grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılıklar saptanmıştır ($p<,05$). Bu bulgular, yapay zekâ araçlarıyla geçirilen sürenin (pratik deneyimin) öğrencilerin etik kaygılarını veya ürünlere yönelik biçimsel algılarını değiştirmedini; ancak sistemi öğrenme ve gelecekte işini kaybetme endişeleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. ANOVA analizi sonucunda Öğrenme ve İş Değişirme boyutlarında saptanan istatistiksel farklılıkların hangi kullanım süresi grupları arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testlerinden Tukey HSD analizine başvurulmuştur. Gerçekleştirilen bu analize ait detaylı bulgular Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24.
Günlük Kullanım Süresine İlişkin Tukey HSD Analizi Sonuçları

Boyutlar	(I) Günlük YZ kullanım süresi	(J) Günlük YZ kullanım süresi	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Öğrenme	1 saatten az	2-4 saat	-0,05	0,102	0,878
		5-7 saat	-0,317	0,113	0,015
	2-4 saat	1 saatten az	0,05	0,102	0,878
		5-7 saat	-0,268	0,103	0,026
	5-7 saat	1 saatten az	0,317	0,113	0,015
		2-4 saat	0,268	0,103	0,026
İş Değiştirme	1 saatten az	2-4 saat	-0,243	0,111	0,073
		5-7 saat	-0,562	0,123	<,001
	2-4 saat	1 saatten az	0,243	0,111	0,073
		5-7 saat	-0,32	0,111	0,012
	5-7 saat	1 saatten az	0,562	0,123	<,001
		2-4 saat	0,32	0,111	0,012

Tablo 24'te sunulan Tukey testi bulguları incelendiğinde, yapay zekâ kullanım süresi arttıkça öğrencilerin kaygı düzeylerinin de arttığına işaret eden çarpıcı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Öğrenme boyutunda, yapay zekâyı günlük "5-7 saat" kullanan öğrencilerin kaygı puanları; "1 saatten az" kullananlara ($p=,015$) ve "2-4 saat" kullananlara ($p=,026$) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Benzer ve daha güçlü bir tablo İş Değiştirme boyutunda da görülmektedir. Günlük "5-7 saat" kullanım süresine sahip öğrencilerin mesleki kaygıları; "1 saatten az" kullananlardan ($p<,001$) ve "2-4 saat" kullananlardan ($p=,012$) anlamlı ölçüde yüksektir. Bu veriler, yapay zekâ ile geçirilen sürenin (pratiğin) kaygıyı azaltmadığını; aksine sistemin kapasitesini yakından gören "yoğun kullanıcıların" (5-7 saat), sistemi öğrenme zorluğu ve mesleki ikame tehdidi konusunda çok daha büyük bir endişe taşıdığını kanıtlamaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, geleceğin medya ve iletişim profesyonelleri olan iletişim fakültesi öğrencilerinin yapay zekâyâ yönelik kaygı düzeylerini Teknoloji Kabul Modeli bağlamında incelemiş ve literatürdeki geleneksel teknoloji kaygısı varsayımlarını sorgulatan çarpıcı sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmanın demografik değişkenlere ilişkin bulguları değerlendirildiğinde, yaş faktörünün kaygının niteliğini dönüştüren kilit bir rol oynadığı görülmektedir. Üniversite eğitiminin başındaki 18-20 yaş grubunun temel endişesi istihdam kaybı ve "İş Değiştirme" etrafında şekillenirken; 24 yaş ve üzeri olgun katılımcıların kaygısının ekonomik bir temelden ziyade, yapay zekânın insansı ve otonom yapısına duyulan ontolojik bir rahatsızlığa "YZ Yapılandırması" evrildiği saptanmıştır. Bu durum, bireylerin yaş ve mesleki farkındalıkları arttıkça teknolojiye yönelik risk algılarının ekonomik eksenden varoluşsal ve biçimsel bir eksene kaydığını göstermektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri lisans programları bağlamında elde edilen bulgular, yapay zekâ kaygısının disiplinler pratiklere göre spesifik bir biçimde yeniden üretildiğini kanıtlamaktadır. Metin yazarlığı, kurumsal iletişim ve stratejik içerik üretimi gibi alanlara odaklanan Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencilerinin, hem yapay zekâyı öğrenme hem de mesleki ikame konularında fakülte genelindeki en kaygılı grup olması dikkat çekicidir. Üretken yapay zekâ modellerinin özellikle metin ve strateji üretimindeki olağanüstü hızı göz önüne alındığında, bu bölüm öğrencilerinin hissettiği yoğun tehdit algısı rasyonel bir temele oturmaktadır. Diğer taraftan, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü öğrencilerinin etik ihlaller ve algoritmik yanlılık bağlamında (Sosyoteknik Körlük) Gazetecilik Bölümü öğrencilerine kıyasla daha yüksek kaygı taşıması, görsel üretimin telif hakları, manipülasyon ve estetik özgünlük tartışmalarıyla doğrudan yüzleşmelerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın en dikkat çekici ve literatüre katkı sunacak bulguları ise sosyoekonomik durum ve pratik deneyim değişkenlerinde ortaya çıkan "kaygı paradokslarıdır". Geleneksel teknoloji araştırmalarında genellikle alt gelir gruplarının teknolojik işsizlikten daha çok korktuğu varsayılırken; bu çalışmada en alt gelir grubunun (10.000 TL ve altı) işsizlik kaygısının, orta-üst ve üst gelir gruplarına kıyasla anlamlı derecede daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, üretken yapay zekânın iletişim sektörü gibi yüksek bilişsel beceri gerektiren prestijli pozisyonları tehdit etmesiyle açıklanabilir. Ekonomik sermayesi yüksek olan öğrencilerin, mezuniyet sonrası hedefledikleri nitelikli ve yüksek gelirli pozisyonların yapay zekâ tarafından doldurulma ihtimalini çok daha büyük bir risk olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Benzer bir paradoks, yapay zekâ kullanım süresinde de kendini göstermektedir. Teknoloji Kabul Modeli temelinde sistemle geçirilen sürenin kullanım kolaylığı algısını artırarak kaygıyı azaltması beklenirken; çalışmada yapay zekâyı günlük 5-7 saat gibi yoğun bir seviyede kullanan öğrencilerin, az kullananlara kıyasla hem sistemi öğrenme zorluğu hem de işini kaybetme konusunda çok daha yüksek bir kaygı taşıdıkları saptanmıştır. Bu ezber bozan bulgu, yapay zekâ ile derinlemesine temas kuran ve sistemin sınırı olmayan kapasitesini birinci elden deneyimleyen yoğun kullanıcıların, karşı karşıya oldukları mesleki tehdidin büyüklüğünü çok daha net bir şekilde idrak ettiklerini göstermektedir.

Diğer taraftan, YZ uygulamalarını daha az kullanan katılımcıların düşük kaygı seviyelerinin kesin bir nedenselliğe dayanmadığı kabul edilmekle birlikte; bu durum teorik bir perspektiften literatürdeki Dunning-Kruger etkisi ile tartışılabilir. Dunning-Kruger varsayımına göre, bir alanda yetkinliği veya deneyimi kısıtlı olan bireyler, karşı karşıya

oldukları karmaşık risklerin boyutunu ve kendi yetersizliklerini kavramakta zorlanarak asılsız bir güvende hissetme eğilimi gösterebilmektedir. Dolayısıyla, yapay zekâyı kısıtlı süre kullanan öğrencilerin hissettiği düşük mesleki kaygı düzeyi, tehlikenin henüz tam olarak farkında olmamalarından kaynaklanan spekülâtif bir psikolojik illüzyon olarak değerlendirilebilir (Kruger & Dunning, 1999).

Elde edilen istatistiksel sonuçların Teknoloji Kabul Modeli (TKM) çerçevesindeki teorik yansımaları incelendiğinde, yapay zekâ kaygısının teknolojik benimseme sürecini modere eden en kritik negatif yordayıcı olduğu görülmektedir. Araştırmada saptanan "kullanım süresi ve sosyoekonomik statü paradoksları", TKM'nin temelini oluşturan algılanan kullanım kolaylığının her zaman koşulsuz bir teknolojik kabule dönüşmediğini kanıtlamaktadır. Bilakis, iletişim öğrencilerinin yapay zekânın operasyonel faydasını ve kullanım kolaylığını deneyimleme düzeyleri arttıkça, karşı karşıya kalınan mesleki ikame tehdidinin büyüklüğü idrak edilmekte ve sistemin kabul süreci sekteye uğramaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, bilişsel otomasyon çağında Teknoloji Kabul Modeli'nin otonom sistemlere uyarlanabilmesi için teknolojik işsizlik, algoritmik etik ve sosyoteknik körlük gibi faktörleri kapsayacak şekilde teorik olarak genişletilmesi gerektiğine dair güçlü ampirik kanıtlar sunmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu bu teorik ve ampirik bulguların, iletişim eğitimi müfredatına ve sektörel insan kaynakları politikalarına entegre edilecek somut stratejilere dönüştürülmesi hayati bir gerekliliktir. Özellikle Halkla İlişkiler ve Tanıtım öğrencilerinin fakülte genelindeki en yüksek mesleki kaygıyı taşıması, mevcut müfredatların acilen güncellenmesi gerektiğine işaret etmektedir. HİT eğitiminde salt metin yazarlığı veya içerik üretimi gibi yapay zekâ tarafından kolayca ikame edilebilecek teknik becerilerin ötesine geçilmeli; kriz iletişimi, stratejik danışmanlık, empati ve duygusal zekâ gibi makine tarafından kopyalanamayan insani ve stratejik yetkinlikler merkeze alınmalıdır. Öte yandan, yoğun yapay zekâ kullanıcılarında gözlemlenen kaygı paradoksu, iletişim fakültelerindeki teknoloji eğitiminin salt araçsal düzeyde kalamayacağını göstermektedir. Bu paradoksu kırmak adına, öğrencilere teknolojinin sınırlarını, hukuki boyutlarını ve editöryal denetim mekanizmalarını kavratacak "Yapay Zekâ Okuryazarlığı" eğitimleri verilerek kaygının rasyonel bir yönetime dönüşmesi sağlanmalıdır. Medya sektöründeki insan kaynakları (İK) politikaları ise bu genç profesyonellerin işsizlik endişesini giderecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. İK departmanları, yapay zekâyı bir "personel ikamesi" olarak değil, bir "dijital asistan" olarak konumlandırarak şeffaf kariyer yolları çizmeli ve kurumsal adaptasyon sürecinde çalışanların psikolojik iyi oluşlarını destekleyecek rehberlik mekanizmaları kurmalıdır.

Sonuç olarak bu çalışma; iletişim öğrencilerinin yapay zekâ kaygılarının homojen bir yapı sergilemediğini, aksine okudukları bölümün mesleki dinamikleri, sahip oldukları ekonomik sermaye ve sistemle kurdukları pratik temasın derinliği ölçüsünde radikal farklılıklar içerdiğini kanıtlamaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, bu nicel bulguların derinlemesine görüşmelerle (nitel araştırma desenleriyle) desteklenmesi, yapay zekânın iletişim sektöründeki dönüştürücü etkisini anlamlandırmak açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Amichai-Hamburger, Y. (2009). *Technology and psychological well-being*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511581446>

Akkaya, B., Özkan, A. & Özkan, H. (2021). Yapay Zekâ Kaygı (YZK) Ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Alanya Akademik Bakış*, 5 (2), 1125-1146 DOI: 10.29023/alanyaakademik.833668

Brosnan, M. J. (1998). *Technophobia: The psychological impact of information technology*. Routledge.

Büyüköztürk, Ş. (2006). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with amos: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Routledge.

Creemers, R. (2018). China's social credit system: An evolving practice of control. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3175792>

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13 (3), 319-340. <https://doi.org/10.2307/249008>

Davis, F. D., Bagozzi, R. P. & Warshaw, P. R. (1989). User acceptance of computer technology: A comparison of two theoretical models. *Management Science*, 35 (8), 982-1003. <https://doi.org/10.1287/mnsc.35.8.982>

DeVellis, R. F. (2017). *Scale Development: Theory and Applications* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Feng, Q. (2022). Analysis of technological determinism and social constructionism. *Proceedings of the 2022 8th International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2022)* (1391-1394). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220504.252>

Firat, M. (2023). What ChatGPT means for universities: Perceptions of scholars and students. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6 (1), 57-63. <https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.1.22>

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behaviour: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.

George, D. & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update. Boston: Allyn & Bacon.

Grassini, S. (2023). Shaping the future of education: Exploring the potential and consequences of AI and ChatGPT in educational settings. *Education Sciences*, 13 (7), 692. <https://doi.org/10.3390/educsci13070692>

Ha, J. G., Page, T. & Thorsteinsson, G. (2011). A study on technophobia and mobile device design. *International Journal of Contents*, 7 (2), 17-25. <https://doi.org/10.5392/IJoC.2011.7.2.017>

Hair, J. F. & J. W. Black & B. J. Babin & E. R. Anderson (2010). *Multivariate data analysis* (7th Edition). Edinburgh: Pearson Education Limited.

Héder, M. (2021). AI and the resurrection of technological determinism. *Információs Társadalom*, 21 (2), 119-130. <https://doi.org/10.22503/inftars.XXI.2021.2.8>

Johnson, D. G. ve Verdicchio, M. (2017). AI anxiety. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68 (9), 2267-2270. <https://doi.org/10.1002/asi.23867>

Kaya, A. Y., Ata, F. & Bursa, A. (2022). İletişim fakülteleri müfredatında dijitalleşme: Gazetecilik ile radyo, sinema ve televizyon bölümü eğitimindeki dijital derslerin analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (39), 1-23. <https://doi.org/10.31123/akil.1144098>

Khasawneh, O. Y., & Bellamy, A. (2014). Technophobia: An exploratory study. *Computers in Human Behavior*, 30, 11-12.

Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (5th Edition). New York: The Guilford Press.

Kruger, J. & Dunning, D. (1999). Unskilled and unaware of it: How difficulties in recognizing one's own incompetence lead to inflated self-assessments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77 (6), 1121-1134. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.6.1121>

Kuyucu, M. (2016). Kullanımlar ve doyumlar perspektifinden radyo dinleme alışkanlıkları ve doyumları. *Proceedings of SOCIOINT 2016 3rd International Conference on Education, Social Sciences and Humanities*, 296- 325.

McLuhan, M. (1995). *Understanding media: The extensions of man*. Cambridge: MIT Press.

McLuhan, M., & Fiore, Q. (1967). *The medium is the message*. London: Penguin Books.

Nomura, T., Suzuki, T., Kanda, T. & Kato, K. (2006). Measurement of anxiety toward robots. 15th IEEE International Symposium on Robot and Human Interactive Communication (RO-MAN06) (372-377). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ROMAN.2006.314462>

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Oksanen, A., Savolainen, I., Savela, N. & Oksanen-Särelä, K. (2020). Artificial intelligence in the workplace: Does AI anxiety exist? *Robotics*, 9 (4), 108. <https://doi.org/10.3390/robotics9040108>

Özdamar, K. (2002). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55. <http://dx.doi.org/10.5116/ijme.4dfb.8dfd>

Venkatesh, V. & Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science*, 46 (2), 186-204. <https://doi.org/10.1287/mnsc.46.2.186.11926>

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B. & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly*, 27 (3), 425-478. <https://doi.org/10.2307/30036540>

Wang, Y. Y. & Wang, Y. S. (2019). Development and validation of an artificial intelligence anxiety scale: an initial application in predicting motivated learning behavior. *Interactive Learning Environments*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/10494820.2019.167488>

Williams, M. D., Rana, N. P. & Dwivedi, Y. K. (2015). The unified theory of acceptance and use of technology (UTAUT): A literature review. *Journal of Enterprise Information Management*, 28 (3), 443-488. <https://doi.org/10.1108/JEIM-09-2014-0088>